

MAGAZÍN
OYS

AUTORSKÝ
KOLEKTÍV

KVÍR
FANTA
ZIJNÉ
SVĚTY

QYS

Kvír fantazijné svety

Autorský kolektív

- 01 **Koho ľubi upír, aký rod má drak a koľko rodičov vychováva dieťa na Alfa Centauri: Kvír témy vo fantastike**
Zuzka Jakúbková
s. 13
- 02 **Víla Sudička**
Jakub Spevák
s. 29
- 03 **Kozmické dieťa**
Samí Furmánek
s. 43
- 04 **Reportáž**
Samí Furmánek
s. 55
- 05 **Rozhranie**
Barbara Vojtašáková
s. 59
- 06 **Queerstein**
Andrej Kuruc
s. 69
- 07 **Hady**
Karolína Priehradná
s. 89
- 08 **Otrávená čerešňa**
Michal Dudoň
s. 101
- 09 **Cez čiaru**
Lucia Ciranová
s. 125
- 10 **Ruka x telo**
Marek Hudec
s. 155
- 11 **Schovaní-neschovaní, idem!**
Dominika Chrastová
s. 169
- 12 **Je to iba ďalšia tranzícia**
Michal Belej
s. 183
- 13 **Mimozemšťania**
Alexandra Salmela
s. 195

*

Toto je príbeh z dávnych čias, z čias mýtov
a legend, keď boli staré božstvá malicherné a kruté.

*

Mnoho z vás v predchádzajúcej vete určite spoznalo úvod fantasy televízneho seriálu Herkules, ktorý bol v 90. rokoch na Slovensku veľmi populárny. V tom čase sme v našich prijímačoch nevideli popkultúrne diela, ktoré by ukazovali kvír ľudí a ich vzťahy, a preto sme ich často nachádzali len vo svojej fantázii. Napríklad v podozrivo blízkom vzťahu Herkula s jeho kamarátom Iolaosom a neskôr, oveľa silnejšie, vo vzťahu bojovnej princeznej Xeny a jej kamarátky Gabrielle v pridruženom seriáli odohrávajúcim sa v rovnakom bájnem svete.

Boli to časy, keď sme náklonnosť mohli vidieť len v letných pohľadoch a náhodných dotykoch, ktoré nie vždy tvorcovia a tvorkyne zamýšľali ako romantické, a keď aj áno, stali sa predmetom snáh o cenzúru. Fantazijné žánre (horor, sci-fi, fantasy) však vždy boli priestorom, kam sa kvír autorstvo aj diváctvo, čitateľstvo utiekalo pred strachom zo sveta skutočného, či už vo filmoch, knihách, videohrách alebo stolových hrách. Len nedávno sa v nich začali kvír postavy a témy objavovať aj celkom otvorene.

Ako zistíte v úvodnej eseji Zuzky Jakúbkovej, kvír ikonami sa to v týchto žánroch len hemží a nie náhodou sme vďaka nim mnohí a mnohé začínali chápať svoje prežívanie. Hoci v podtexte, videli sme sa v Herkulovi, Xene, Frodovi, Drakulovi aj Frankensteinovi.

V poslednom roku máme na Slovensku pocit, že sme sa vrátili do nejakých dávnych čias malichernosti a krutosti, keď pokusov o cenzúru zo strany mocných pribúda. Možno budú raz tiež predmetom mýtov a legiend, no nateraz sme sa rozhodli v ďalšej zbierke textov magazínu QYS priniesť fantazijné príbehy, ktoré sa explicitne zaoberajú skúsenosťami kvír ľudí alebo na ne prenesene odkazujú. Mnohé z nich reflektujú súčasnú spoločnosť, nenávisť, strach, s ktorými sa postavy v poviedkach vyrovnávajú. Stretieme tam princov, robotov, vodné stvory, hady, príšery, smrtku a ďalšie. Vo voľbe tém sme nechali autorstvu voľnú ruku a veríme, že – podobne ako v minulosti – aj dnes dokážu príbehy poskytnúť aspoň na chvíľu útočisko pred často zúfalo pôsobiacou súčasnosťou.

Marek Hudec
a Andrej Kuruc

Pribeh prvý

**Koho ľúbi upír,
aký rod má drak
a koľko rodičov
vychováva dieťa
na Alfa Centauri:**

**Kvír témy
vo fantastike**

Zuzka Jakúbková

Čoho sa najviac bojíme, kto vo svojej podstate naozaj sme a čo všetko dosiahneme v budúcnosti? To sú kľúčové otázky, ktoré kladie trojička žánrov horor, fantasy a science-fiction, v československých reáliách známych aj pod súhrnným názvom „fantastika“.

Táto trojica sudičiek, ktorá sa skrýva v šate predstavivosti a nadprirodzena, už dlho poskytuje bezpečný prístav kvír tvorcom, postavám a témam.

Ako bolí láska upíra z roku 1897

Žáner skúmajúci strach, hranice nepoznaného a monštrá rôznych druhov a veľkostí otvoril svoju náruč kvír príbehom koncom 18. storočia s úsvitom gotického hororu. Svoje meno získal podľa impozantných a strašidelných elementov gotickej architektúry, ktorej lomené oblúky lemovali kláštory, krypty a hrady tohto žánru obývané upírmí, démonmi a duchmi.

Motív monštier a ich odvrhnutia zo spoločnosti bol kvír čitateľstvu vždy blízky. Nie nadarmo sa Halloweenu hovorí „Vianoce gejev“. Okrem súznenia s bytosťami, ktoré nezapadajú do okolitého sveta, je druhým dôvodom atraktivity tohto sviatku príležitosť nahodiť sa do fenomenálneho kostýmu.

Hororovému žánru dláždilo cestu široké spektrum kvír autorov. Od najbohatšieho nešľachtica svojich čias Williama Beckforda cez autora prvých gotických románov otvárajúcich tému inej sexuality Francisa Lathoma až po historicky najznámejšieho geja medzi spisovateľmi Oscara Wildea. Román *Portrét Doriana Graya* (1890) popisuje túžbu titulnej postavy nezostarnúť – hoci aj za cenu straty vlastnej duše. Okrem kritiky amorálneho správania britskej aristokracie je román výnimočný aj otvoreným homoerotickým podtónom, ktorý v kontexte striktných viktoriánskych noriem udiera do očí.

Oscar Wilde priviedol potýčky s otcom svojho milenca do súdnej siene a jeho spor ohľadom urážky na cti patrí medzi jednu z najmedializovanejších senzácií konca 19. storočia. Vitriol médií voči homosexuálnym mužom tak sledoval celý západný svet a s ním aj Bram Stoker, ktorý v tejto atmosfére nenávisti splodil jednu z najstarších kvír ikon – upíra Draculu.

Dracula (1897) predstavuje titulného šľachtica z Transylvánie, ktorý na svoje panstvo pozve anglického právnika Jonathana Harkera pod zámienkou, že si chce kúpiť dom v Londýne. Tajuplný gróf Dracula je zosobnením zvodnosti a jeho cieľom je získať Harkerovu krv, ku ktorej sa však môže dostať iba s jeho súhlasom. Upírov príbeh je okrem dokonalého zvládnutia umenia budovania napätia aj akčnou jazdou, ktorá si dodnes získava srdcia publika vo viac ako 30 filmových adaptáciách.

Írsky autor Bram Stoker – ktorý si vymenil ne jeden list nabitý sexuálnym napätím s americkým básnikom Waltom Whitmanom – vytvoril antihrdinu s takou eleganciou, kumštom a sexepílom, že Draculovi protivníci sami skladajú zbrane svojej tradičnej maskulinity a podliehajú jeho čaru. Stoker vystavil na pranier aj tradičné viktoriánske rodové úlohy. Draculove nevesty sú odvážnymi a neoblomnými dobyvatelkami, ktorým sa pasívne poddáva bezbranný právnik Harker. „Dnes je váš, zajtra ale patrí mne,“ cementuje Dracula svoj status neodolateľného protivníka, ktorý ani zďaleka nie je stereotypným vetkým zobrazením homosexuála.

Druhou kvír ikonou z radov hororových príšer je neprirodzená bytosť číslo jedna – Frankensteinove monštrum. Román *Frankenstein*, čiže *moderný Prometheus* (1818) napísala Mary Shelley, keď mala 18 rokov. Mladý vedec Frankenstein po smrti svojej matky na šarlach prepadne smútku a hľadá spôsob, ako jej vrátiť život. Výsledkom je však 2,5-metrová zmes ľudských a konských orgánov s vlastným vedomím, ktorá iba o to viac pripomína trúchliacemu vedcovi absenciu jeho matky. Mary Shelley venuje prvú polovicu knihy Frankensteinovmu príbehu a druhú príbehu nevídaného stvorenia, ktoré priviedol k životu. Stvorenie hľadá šťastie, no nedokáže ujsť pred predsudkami ľudí, ktorí v ňom vidia iba príšeru.

Čarodejnice ako príčina klimatickej krízy

Keď v 15. storočí nastalo v dôsledku série výbuchov sopiek výrazné ochladenie európskeho podnebia známe ako malá doba ľadová, starý kontinent vedel, že musí dať hlavy dokopy a spoznať príčinu tohto nešťastného vrtochu počasia. Chladné letá znamenali malú úrodu, chabá žatva v prevažne agrárnej ekonomike znamenala nezamestnanosť, ľudia bez práce a jedla znamenali veľké problémy. Slovní majstri dali hlavy dohromady a prišli s jedným riešením pre vtedajšiu klimatickú krízu – môžu za ňu čarodejnice, ktoré ovládajú počasia! Aspoň to naznačujú záznamy viac ako 80-tisíc súdnych procesov s čarodejnicami, ktoré boli v priamom rozpore s predchádzajúcimi siedmimi storočiami pápežských dekrétov zakazujúcich perzekúciu pre bosoráctvo.

Mágia, ktorá dokáže ovládať svet okolo nás – to je fundamentálny element fantasy (a v niektorých historických prípadoch aj oddiel trestného práva), žánru s koreňmi v ľudovej slovesnosti, ktorú v modernom období oživilí a pretvorili individuálni autori, neraz začínajúci ako etnografickí zberatelia povestí.

Strach z mágie je v mnohom podobný strachu z inakosti. Tieto paralely odjakživa rezonovali s kvír publikom, rovnako ako identifikácia s marginalizovanými rasami fantastických svetov, ktorým mocensky alebo populačne zvyčajne dominujú ľudia. Za prekursor ku kvír postavám vo fantasy môžeme považovať heroické priateľstvo medzi hobitmi Frodom a Samom z Pána prsteňov (1937). Obdobu vzťahu „intenzívnejšieho ako láska k žene“ nájdeme aj v Biblii medzi Dávidom a Jonatánom alebo v Iliade medzi antickým superhrdinom Achillom a jeho pobočníkom Patroklom.

O to bolestivejšie vyznieva druhý pilier modernej fantasy, ktorým je populárna séria o školských rokoch čarodejníka Harryho Pottera. Nielenže ani jedna z ústredných postáv, ktorých knižné osudy vychádzali do roku 2007 a odohrávali sa v súčasnosti, ani len neprešla okolo kvír identity, ale i ženské postavy sú tu prevažne na to, aby písali mužom vo svojom živote domáce úlohy. Kvír láska je v následnom filmovom rozšírení potterovského univerza z roku 2022 definovaná ako zahrávanie sa s ohňom, ktoré povedie k celožitovnej psychickej traume.

Pachuť rôznych fóbií preto príjemne zaháňa séria *Koleso času* (1990) od Roberta Jordana, ktorá sa v 16 knihách sústreďí na svet pod kontrolou matriarchálneho rádu Aes Sedai – čarodejníc, ktoré majú prsty v diani na všetkých kráľovských dvoroch. Jordanov svet je naozaj hore nohami: aj ženy bez mágie totiž vládnu a sú uznávané ako kapacity (pretože sa v nich za určitých okolností môže prebudiť pozitívna mágia), kým muži plnia podporné úlohy (pretože mužskú mágiu navždy pošpinila ruka Temného pána a muži, ktorí jej prepadnú, sa zbláznia). Mágia tu ovplyvňuje nielen to, kto má moc, ale aj jazyk a rodinnú štruktúru – hlavou rodiny je mama (alebo niekoľko mám) a muži sa starajú o dobytok, hrajú sa s deťmi a podávajú veci z vysokej poličky. Matriarchálny svet praje aj kvír postavám – hlavná protagonistka/špiónka Moiraine je v intímnom vzťahu s matkou predstavenou Suan, kým iné Aes Sedai majú polyamórne vzťahy.

Ďalším priaznivým príkladom je trilógia *Zlomená zem* (2015) od N. K. Jemisin, ktorá popisuje stáročia trvajúci hon na čarodejnice vo svete s ešte drastickejšími zmenami počasia než tie, ktoré sledujeme v súčasnosti. Tieto zmeny sa nazývajú piatym ročným obdobím. Magický rád orogénov dokáže odvrátiť cunami mávnutím ruky a spustiť dážď jedinou myšlienkou, namiesto záchrany ľudských životov je ich cieľom upevňovanie vlastnej moci. Autorka vniesla do vlastného fantasy sveta to, čo mnohým iným chýba – kvír postavy v rôznych častiach spoločnosti a rôzne formy rodiny.

Pozitívnym dielom je aj historická fantasy *Tá*, ktorá sa stala slnkom (2021) od Shelley Parker-Chan o vzostupe dynastie Ming. Malému Zhuovi predpovie veštec veľkú budúcnosť ako cisárovi zjednoteného impéria, no jeho meno a s ním aj jeho legendárny osud prevezme jeho sestra. Len muž sa môže stať cisárom, protagonistka sa preto stane mužom. Jej ústredným protivníkom je eunuch, ktorý slúži pôvodnému cisárovi a svoju stratu mužnosti vníma veľmi trpkou nie z fyziologického hľadiska, ale kvôli tomu, že ako „nemuž“ má veľmi obmedzenú sociálnu mobilitu. Pragmatický pohľad na rod uzatvára tento príbeh o identite ukotvený v spleti mocenských intríg Číny 14. storočia.